

шляхом безпідставного донарахування йому штрафних та фінансових санкцій.

Крім того, доречно було б визначити кодексом природню в юриспруденції презумпцію невинності платника податків, оскільки, на наш погляд, запропонований законопроект продовжує усталену практику правовідносин платників податків і податкового органу, що базується, скоріше на протилежному принципі – "презумпції винності".

На нашу думку, врахування означених недоліків, що спостерігаються при аналізі цього законопроекту, яким реформується адміністрування податків, закладе фундамент стабільної податкової системи в Україні. Така стабільність має технічний, політичний та економічний виміри. Вона вимагає, щоб адміністрування податків було:

- ✓ ефективним та дієвим;
- ✓ справедливим, прозорим та відповідальним;
- ✓ сприятливим по відношенню до комерційної діяльності (тобто передбачуваним в ставленні до платників податків, мінімально обтяжливим та таким, що сприяє макроекономічній стабільності).

У більш загальному плані, стабільність вимагає такого податкового адміністрування, в якому є збалансованими принцип добровільного дотримання платниками податків вимог Податкового Кодексу та гарантована спроможність виявляти порушення та вживати належні коригуючі дії.

1. Офіційний сайт ДПА України – www.sta.gov.ua. 2. Крисоватий А.І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики.-Тернопіль: Карт-Бланш,2005.-371с. 3. Опарин В.М. Проблемы гармонизации налоговой системы Украины. Налогообложение: проблемы науки и практики, -Харьков:"Инжек", 2007.-231с. 4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: В 3-х т. – С.Петербург: типография Глазунова, 1866. – 464 с. 5. Соколовська А.М. Податкова система держави. Теорія і практика становлення. Київ: "Знання – Прес" 2004р. 454с. 6. Указ Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва" № 727/98 від 03.07.1998р., з наступними змінами та доповненнями. 7. Проект Податкового Кодексу України, розміщений на офіційному сайті Міністерства фінансів України- <http://minfin.kmu.gov.ua>.
Надійшла до редколегії 18.09.2009

С. Вожжов, канд. екон. наук, доц.

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ЛІКВІДНОСТІ

Розглядаються питання вдосконалення системи регулювання ліквідності банків на основі обліку величини їх підтвердженого ресурсного потенціалу і варіаційного принципу її нормування і оцінки.

The present article considers the questions of perfection of the system of bank liquidity adjusting on the basis of account of their resource potential and variation principle of setting of liquidity norms and its estimation.

Підвищення ефективності нормативного регулювання ліквідності банків є однією з найгостріших і складних проблем. Вирішувати її необхідно одночасно як з позицій обмеження ризику ліквідності банків, так і з позицій економічної доцільності щодо всієї банківської системи і економіки країни.

Прагнучи максимізації прибутку, банки постійно нарощують об'єми високодохідних операцій з високими рівнями ризиків втрати розміщених ресурсів. Реалізація даних ризиків в умовах обмеженого доступу банку до зовнішніх джерел грошових коштів є однією з основних причин порушення ліквідності балансу і втрати банком платоспроможності. Тому банкрутства банків постійно, хоча і з різною інтенсивністю, але мають місце як в зарубіжних, так і у вітчизняній банківських системах. В Україні тільки за період з 2000 р. по серпень 2008 р. з Державного реєстру банків виключено 57 банків, при цьому 13 банків знаходяться в стані ліквідації. У зв'язку з цим вельми актуальним і важливим є дослідження причин своєчасного відновлення втрачених в значних об'ємах ресурсів з метою вироблення "імунітету" до даної проблеми у вигляді джерела компенсації дефіциту ліквідності банку при розриві вхідного грошового потоку.

Проблеми, пов'язані з ліквідністю банків, в різні роки були предметом дослідження цілого ряду таких вчених, як Р. Карчева, І. Волошин, О.Пернарівський, О.В. Васюренко, Р. Азаренкова, Е. Галицька, Л.Висоцька, і ін.

У різних банківських системах є істотні відмінності в кількості показників ліквідності, у величині їх граничних значень і в методології розрахунку. Аналізуючи зарубіжний досвід нормативного регулювання ліквідності банків, автори [1] пропонують додатково до діючих в Україні нормативів миттєвої, поточної і короткострокової ліквідності ввести нормативи середньострокової і довгострокової ліквідності або обмежуються пропозицією одного нормативу довгострокової ліквідності, по аналогії з показниками, які використовуються в Німеччині і Росії [2]. Певний інтерес представляють дослідження

ризиків банківської ліквідності на основі масованого використання математичного апарату, представлені в роботі І.В. Волошина "Оцінка банківських ризиків: нові підходи" [3, с. 31-41,57-68, 80-108]. Але при цьому, методологічні аспекти моделювання нормативних показників ліквідності з урахуванням сучасних проблем її оптимізації авторами не розглядаються.

Одним з невирішених питань в області регулювання банківської ліквідності є те, що в методології нормування ліквідності і оцінки її достатності не враховується чинник можливості доступу банку до зовнішніх джерел грошових коштів у вигляді його ресурсного потенціалу. Це веде до спотворення уявлення про реальну ліквідність конкретних банків, що є небажаним як в умовах стабільності, так і при виникненні кризових ситуацій на мікро або макрорівні.

Метою статті є дослідження і обґрунтування доцільності обліку індивідуального рівня ресурсного потенціалу банку при вдосконаленні системи регулювання ліквідності банків.

Первинні резерви у вигляді грошових коштів на кореспондентських рахунках і готівки в касі, є одним з основних параметрів, що визначають ліквідність балансу банку в режимі реального часу і що формуються в результаті взаємодії потоків грошових коштів, що входять в банк і витікають з нього. Невчасне і не в повному об'ємі повернення засобів, розміщених банком у прибуткові активи, а також порушення термінів і об'ємів поповнення ресурсів у вигляді депозитів і позик є основним джерелом формування дефіциту ліквідності банку (рис.1).

З метою компенсації можливих збитків від кредитних операцій, відповідно до нормативних документів, банки формують резерви. Величина даних резервів, залежно від об'ємів і якості кредитних портфельів, в різних банках України варіює від декількох мільйонів до 4-х млрд.грн. В таблиці 1. представлені дані по трьох банках про об'єми кредитних портфельів і резерви на покриття можливих втрат по них. Розрахункові суми

резервів по нестандартній кредитній заборгованості, відповідно до Правил бухгалтерського обліку, відносяться на витрати банків, зменшуючи їх балансовий прибуток. Таким чином, створення даних "резервів" не веде до формування реального резерву ліквідності банку за рахунок якого можна б було компенсувати тим-

часовий дефіцит ресурсів, що виник в результаті невчасного повернення значних за об'ємом кредитів або у разі їх неповернення (на період до реалізації закладеного майна і т.п.). Для компенсації даного дефіциту ліквідності необхідний або певний резерв ліквідності, або інструментарій і механізм адекватно його замінюючий.

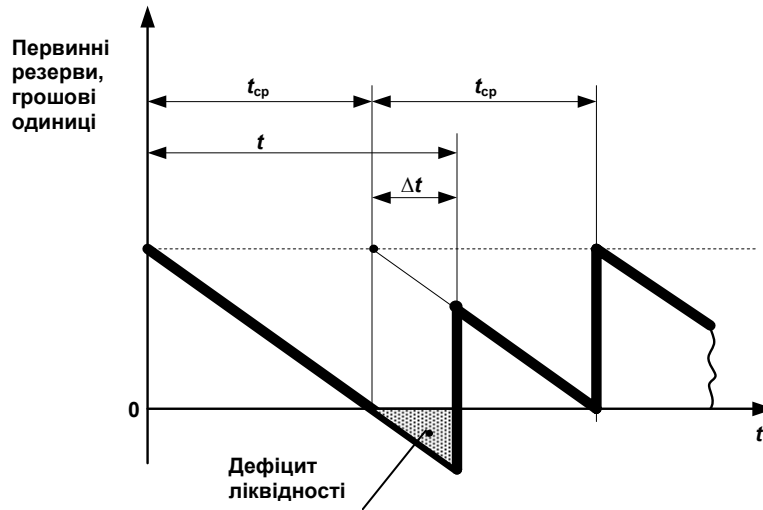

Рис. 1. Формування дефіциту ліквідності при запізнюванні фактичного надходження засобів t щодо середнього розрахункового або очікуваного терміну t_{ср} (t > t_{ср})

Таблиця 1. Об'єм наданих кредитів, цінних паперів і резервів на покриття втрат по кредитних операціях за станом на 01.07.2008 р., тис.грн.*

Банк	Кредити надані	Резерви на покриття можливих втрат по кредитних операціях		Цінні папери НБУ, що рефінансуються	Цінні папери, в тому числі державного боргу, на продаж і до погашення
		сума	% від кредитів наданих		
А	50 597 275	4 049 461	8,0	15 392	49530
Б	25 892 534	684 404	2,64	748 482	945972
В	22 875 687	958 536	4,19	87 167	418633

* Джерело: www.bank.gov.ua

У разі виникнення дефіциту ліквідності або загрози його появи банк перш за все звертається на міжбанківський ринок ресурсів або в НБУ, з метою отримання кредиту рефінансування. При цьому одним з основних чинників можливості швидкого доступу банку до зовнішніх джерел грошових коштів є наявність у нього вторинних резервів у вигляді високоліквідних активів: цінних паперів НБУ, що рефінансуються, і цінних паперів державного боргу (ЦПДБ) вільних від зобов'язань. З приведених в таблиці 1 даних можна зробити висновок, що в банку А ризик кредитного портфеля в три рази вищий ніж в банку Б і в 1,9 рази вищий ніж в банку В. Відношення суми портфеля ЦПДБ і величини резерву на покриття можливих збитків по кредитних операціях в банку А складає 0,016, в банку Б – 2,47, а в банку В – 0,52. Тобто, рівні можливості доступу до зовнішніх джерел ліквідності в даних банках істотно відрізняються. Порушення ліквідності банку А може бути спровоковано високим рівнем ризику кредитного портфеля: у відносному виразі – 8 % від загальної суми наданих кредитів, в абсолютному – 4,05 млрд. грн. При цьому вимоги до величини залишку засобів на кореспондентських рахунках і в касі банку, відповідно до нормативу миттєвої ліквідності (відношення засобів на кореспондентських рахунках і в касі до суми поточних пасивів повинне бути не менше 20 %), до всіх банків однакові, незалежно від величини їх ресурсного потенціалу.

Враховуючи пряму залежність реальної ліквідності банку від можливості його швидкого доступу до зовніш-

ніх джерел грошових коштів, в системі нормативного регулювання ліквідності доцільно враховувати показник підтвердженого ресурсного потенціалу банку (РП):

$$РП = (ЦПДБ_{со} + \Delta Л) \cdot К, \quad (1)$$

де ЦПДБ_{со} – вільні від зобов'язань цінні папери державного боргу і НБУ, що рефінансуються; ΔЛ – сума невибраного ліміту по діючій кредитній лінії рефінансування НБУ; К – коефіцієнт, що страхує від змін поточного стану фінансового ринку, з урахуванням вірогідності доступу до зовнішніх джерел грошових коштів (на основі моніторингу і оцінки НБУ), $K \leq 1,0$.

Умова врахування суми підтвердженого ресурсного потенціалу РП: $\sum ЦПДБ_{со} \geq$ резерв на покриття втрат по кредитних та інших активних операціях.

Перш ніж перейти до алгоритму обліку величини підтвердженого ресурсного потенціалу банків в системі регулювання ліквідності, розглянемо особливості варіаційного принципу нормування на прикладі миттєвої ліквідності і оцінки її достатності. Його використання дозволяє підсилити ефект даної пропозиції.

Існуюча система нормативного регулювання банківської ліквідності має статичний характер: заснована на фіксації її граничного нижнього рівня і моніторингу розрахункових значень показників ліквідності щодо граничного нормативу бар'єрного характеру. Результати дослідження показали доцільність переходу від нормування ліквідності на основі граничного значення нормативу, що є одним з чинників утворення надлишку ліквід-

ності, до варіаційного принципу нормування на основі діапазону допустимих відхилень ($\pm\delta$) щодо оптимального значення ліквідності L_{opt} (рис. 2). При цій умові надмірна ліквідність прагне мінімуму, що підтверджується стохастичним характером щільності розподілу вірогідності фактичних значень ліквідності щодо цільового параметра управління (L_{opt}) [4]. Це дозволить додати показнику миттєвої ліквідності динамічної якості, властивий його природі (характер поведінки засобів на коре-

спондентських рахунках банків), але в даний час не реалізованій. Одночасно з'являється можливість більш точної і диференційованої оцінки достатності ліквідності банків: область I характеризує неприпустимі значення ризику ліквідності банку, область II – економічно доцільний рівень ризику, область III – економічно доцільний надлишок ліквідності, область IV – економічно недоцільний надлишок ліквідності.

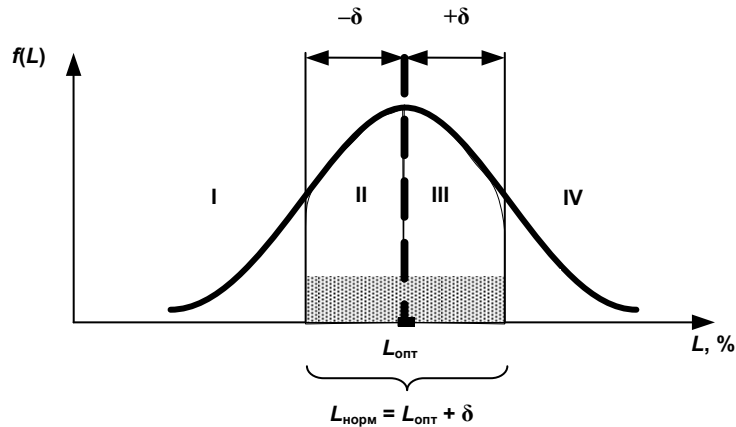

Рис. 2. Щільність розподілу фактичних значень ліквідності $f(L)$ при варіаційному принципі нормування й оцінки достатності ліквідності балансу банку

Для вирішення проблеми підвищення ефективності зовнішнього регулювання ліквідності банків на основі обліку показника ресурсного потенціалу банку і варіаційного принципу нормування миттєвої ліквідності звернемося до досвіду підтримки міжнародної валютної ліквідності. "З погляду всесвітнього господарства міжнародна валютна ліквідність означає сукупність джерел фінансування і кредитування світового платіжного обороту і залежить від забезпеченості світової валютної системи міжнародними резервними активами, необхідними для її нормального функціонування. ...Структура міжнародної валютної ліквідності включає наступні компоненти: офіційні валютні резерви країн; офіційні золоті резерви; резервну позицію в МВФ (право країни-члена автоматично

одержати безумовний кредит в іноземній валюті в межах 25 % від її квоти в МВФ) і рахунки в євро" [5, с.8].

Аналогічно тому, як наявність резервної позиції країни-члена МВФ дозволяє їй автоматично одержувати певний об'єм безумовного кредиту, доцільно реалізувати право банку, що має підтверджений ресурсний потенціал РП, на отримання доступу до частини ресурсів, обмежених вимогами нормативу миттєвої ліквідності у вигляді засобів на його кореспондентських рахунках і в касі. При цьому рівень можливості такого доступу відповідатиме відхиленню ($-\delta_{РП}$), адекватному величині ресурсного потенціалу банку РП, що представлено на рис. 3, а величина даного відхилення визначається як відношення ресурсного потенціалу до поточних пасивів, виражене у відсотках.

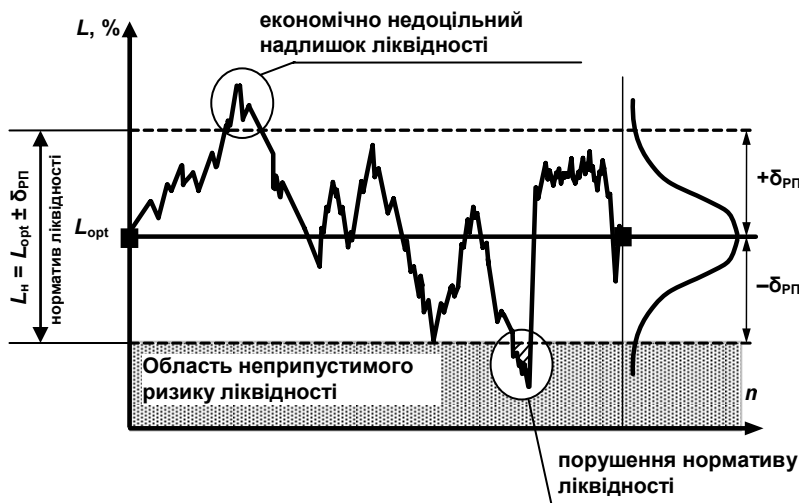

Рис. 3. Варіаційний принцип нормування і оцінки достатності миттєвої ліквідності з урахуванням ресурсного потенціалу банку в режимі реального часу

При реалізації пропонованого вдосконалення системи регулювання ліквідності у банків з'являється мо-

тивність формування підтвердженого ресурсного потенціалу РП до величини резерву на покриття збитків по

активних операціях (див. умову врахування РП). На рисунку 4 представлена ситуація поетапного збільшення величини РП з метою отримання можливості додаткового доступу до частини ресурсів, обмежених вимо-

гами нормативу миттєвої ліквідності. У разі зменшення величини РП відповідно до даного принципу нормування доступ до даних джерел буде скорочений.

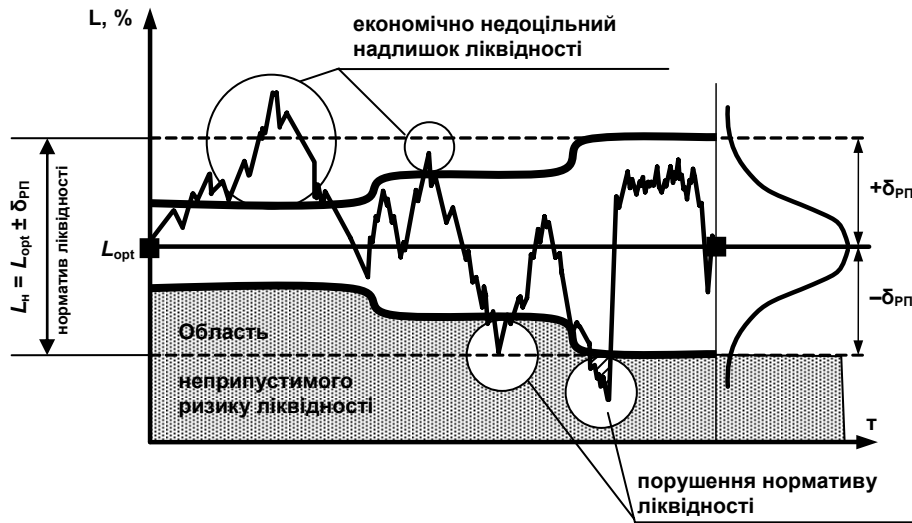

Рис 4. Миттєва ліквідність у динаміці при зміні величини ресурсного потенціалу банку

Отже, врахування чинника ресурсного потенціалу банку з використанням варіаційного підходу до нормування ліквідності і оцінки її достатності дозволить Національному банку забезпечити надійність банківської системи на принципах економічної доцільності як в умовах стабільності, так і при виникненні кризових ситуацій на мікро і макрорівні. Одночасно створюються передумови для створення динамічної моделі системи регулювання банківської ліквідності.

1. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків / Е. Галицька, Л. Висоцька // Банківська справа. – 2002.

– №2. – С.19-25. 2. Сомик А.В. Обов'язкові економічні нормативи ліквідності банків: особливості вітчизняної та зарубіжної практики використання // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Євроінтеграційний курс України: фінансовий вимір (Збірник наукових праць): у 2-х ч. – Львів, 2006. – Вип. 3. – Ч.1. – С.414 – 418. 3. Волошин І.В. Оцінка банківських ризиків: нові підходи. – К. Ельга, Ника-Центр, 2004. – 216 с. 4. Вожжов С.П. Про варіаційний підхід до оцінки ліквідності балансу банків // Вісн. соціально-економічних досліджень. – ОДЕУ:Одеса.- 2006.- Вип. 24. –С.57-63. 5. Вожжов А.П. Валютний ринок і валютні операції комерційних банків: Учеб.посібник / А.П. Вожжов, Ю.А. Блащук, В.В. Хохлов, Т.Д. Шарова, Ю.В. Жежель. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2005. – 278 с.

Надійшла до редколегії 18.09.2009

Н. Швець, канд. екон. наук, доц.

ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ШЛЯХІВ ПОЛІПШЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПРОБЛЕМНИХ БАНКІВ У ПЕРІОД СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В статті автором досліджуються можливі шляхи поліпшення фінансового стану банків у період світової економічної кризи. Серед пріоритетних розглядається введення тимчасових адміністрацій, злиття та поглинання банків, а також купівля банку з прийняттям зобов'язань. Автором пропонуються конкретні кроки по вдосконаленню способів виходу з кризових явищ у банківській діяльності.

In the article an author is probe the possible ways of improvement of the financial state of banks in a period a world economic crisis. Among priority introduction of temporal administrations, confluence and absorption of banks, and also purchase of bank, is examined with taking on obligations. An author is offer concrete steps on perfection of methods of exit from the crisis phenomena in bank activity.

Світова фінансова криза виносить на перший план проблематику врегулювання проблемності банківських установ. Зокрема, місія Міжнародного валютного фонду в Україні рекомендує приділяти більше уваги питанню врегулювання ситуацій з проблемними банками та кризовому менеджменту в Україні. Що стосується першого питання, необхідно забезпечити виявлення проблемних банків на більш ранніх стадіях, а також розширити набір варіантів виходу банків з ринку, включивши до цього переліку механізми швидкого розв'язання проблем, головним чином за рахунок посилення стимулів для власників слабких банків, які б зумовлювали їхню згоду на злиття. Що стосується останнього питання, необхідно й надалі розвивати та вдосконалювати планування на випадок надзвичайних ситуацій для того, щоб забезпечити ефективне реагування у випадку непередбаченого погіршення фінансового стану банківської установи [1].

Питанням врегулювання проблемності банків присвячені наукові праці Чернадчука В., Ходаковської А., Перехреста Л. та ін., які в основному досліджують теоретичний аспект названої проблематики. Опіраючись на наукові досягнення та напрацювання, здійснені в області вирішення проблемності банків, ми в представленій науковій розвідці намагатимемося на основі ґрунтовного науково-практичного аналізу даної проблематики запропонувати найбільш раціональні та ефективні шляхи подолання кризових явищ в діяльності банківських установ України в умовах посилення наслідків світової економічної кризи. У цьому контексті доцільним, на наш погляд, є розгляд класифікації типів вирішення проблемності банків за двома основними ознаками: за способом вирішення проблемності банку та за суб'єктом реалізації даного рішення.